

Renata Makarewicz

Z wykładami w Katedrze Języka Polskiego : seminaria lwowskie : część II

Prace Językoznawcze 18/2, 179-181

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

że w przezwiskach i przydomkach używanych w środowiskach wiejskich został utrwalony językowo-kulturowy obraz świata tej społeczności.

Książka Beaty Ziajki to praca bardzo interesująca. Przynosi wiele ciekawych informacji z zakresu etnolingwistyki, socjolingwistyki, językoznawstwa kulturowego i onomastyki. Należy zgodzić się z opinią Renaty Kucharzyk¹, że jest to praca bardzo wartościowa.

Maria Biolik, Olsztyn

Z wykładami w Katedrze Języka Polskiego. Seminaria lwowskie. Część druga

W dniach od 16 do 18 grudnia 2015 r. w Katedrze Języka Polskiego Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki odbyło się seminarium naukowe, podczas którego dwa referaty wygłosiła Renata Makarewicz z Instytutu Polonistyki i Logopedii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W pierwszym wykładzie, który odbył się w siedzibie katedry, czyli w gmachu głównym uniwersytetu mieszczącym się przy ulicy Uniwersyteckiej 1, uczestniczyli studenci ostatnich roczników filologii polskiej oraz pracownicy uniwersytetu. Grono naukowe stanowili dyrektor katedry, prof. Ała Krawczuk, a także językoznawcy tej jednostki uniwersyteckiej, w tym m.in.: dr Krystyna Nikolańczuk, mgr Iryna Bundza, mgr Julia Sahata, mgr Oksana Łozynska, dr Oksana Ohoriłko. Wśród zaproszonych gości znalazły się także nauczycielki Lwowskiej Szkoły Średniej nr 24 z polskim językiem nauczania, potocznie zwanej „szkołą polską”, panie Tatiana Bagajewa i Weronika Abriaszwili.

Pierwszy z wygłoszonych referatów poświęcony była prezentacji wybranych problemów funkcjonowania językowego osób z dysleksją. Po ogólnym wprowadzeniu w zagadnienie specyficznych trudności w posługiwaniu się pisaną odmianą języka, dr Renata Makarewicz przedstawiła wyniki badań własnych (Makarewicz 2006) dotyczące składni współczesnego języka polskiego. Opis języka naturalnego ukazała w formie modelu, w którym umieściła jednostki tekstu w porządku linearnym. Prezentowała je w zależności od stopnia trudności, przechodząc od konkretnych jednostek tekstu do jednostek systemowych, bardziej abstrakcyjnych. Tekst został analizowany z zasto-

¹ R. Kucharzyk (rec.) (2015): *Beata Ziajka: Językowo-kulturowy obraz świata społeczności wiejskiej utrwalony w przezwiskach i przydomkach (na przykładzie nieoficjalnych antropimów mieszkańców Zagórza i wsi okolicznych w powiecie chrzanowskim)*. Kraków 2014. „Onomastica” LIX, s. 464–467.

sowaniem aparatu pojęciowego składni strukturalnej. Zawarta w składni strukturalnej typologia konstrukcji składniowych oraz podział wypowiedzenia na składniki pozwala na pełny opis tekstów pisanych przez dyslektyków. Podstawowy schemat zdania prostego to reprezentacja zdania prostego zbudowanego z frazy finitywnej oraz wszystkich fraz przez nią konotowanych. Schematy zdań prostych są klasyfikowane ze względu na trzy kryteria: typ frazy finitywnej, ilość fraz wymaganych, typ i charakterystyka gramatyczna fraz wymaganych. Porządek opisu nie wynika ze statystyki wystąpień w badanych tekstach. Stwierdzenie realizacji modelowych schematów zdaniowych jest wystarczającym potwierdzeniem trafności tezy, mówiącej o tworzeniu przez dyslektyków konstrukcji składniowych o budowie zaprojektowanej w modelowych schematach składniowych typowych dla języka polskiego. W przypadku analizowanego materiału badawczego niemożliwe staje się liczenie jednostek językowych, bowiem w dużej mierze ich wydzielenie jest związane z zastosowaniem rozwiązań opcjonalnych, a więc wystąpień możliwych w interpolacji jest więcej niż w rzeczywistości.

W referacie podjęto próbę objaśnienia mechanizmu powstawania błędów. Teksty pisane przez osoby z dysleksją i podlegające analizie zawierały liczne przykłady zdań o niepoprawnej konstrukcji składniowej. Oryginalny zapis uczniowski pozbawiony był istotnych dla organizacji tekstu znaków interpunkcyjnych i zawierał nieprawidłowo użyte spójniki¹. Prezentacja przyjętej metodologii i sposobu opisu wykorzystania modelu składni strukturalnej zaproponowanego przez Zygmunta Saloniego i Marka Świdzińskiego (Saloni, Świdziński 1998) w odniesieniu do opisu języka, jakim posługują się w pracach pisemnych uczniowie z dysleksją, spowodowało uczestników seminarium do zadawania pytań. Wywiązała się interesująca rozmowa, której przedmiotem była zarówno zastosowana metodologia, jak również problemy towarzyszące opisowi języka dyslektyków. Ponieważ w całej przywoływanej tu pracy naukowej posługiwałam się zaproponowaną przez Saloniego klasyfikacją leksemów polskich, część rozważań dotyczyła także tej kwestii.

W referacie szczegółowo zaprezentowano realizacje schematów struktury zadania elementarnego, a później zdania złożonego. Przywołując przykłady, omówiono realizację fraz wymaganych. Frazy niewymagane, jako składniki niepodstawowego schematu zdania prostego, nie podlegały w takcie badań szczegółowemu opisowi. Ze względu na wiek autorów badanych tekstów – uczniowie 12-letni – za interesujące uznano realizacje frazy niewymaganej poprzez grupę imiesłowową. Przedstawione na slajdach przykłady były na

¹ Szczegółowy wykaz wraz z komentarzem znajduje się w mojej książce *Dysleksja w opinii językoznawcy* w rozdziałach III i IV.

bieżąco komentowane przez uczestników seminarium. Pojawiały się także pytania o metodę interpolacji badanych tekstów. Realizacja struktury schematu zdania złożonego bazowała w badanych tekstach w głównej mierze na schemacie opartym na spójniku centralnym otwierającym dwa miejsca dla zdań współrzędnych. Prace dyslektyków zawierają także konstrukcje współrzędne wieloczłonowe, czyli szeregi. Jak wiadomo, zdanie takie ma strukturę hierarchiczną, a jego realizacja przyjmuje układ liniowy. Ten typ zdań, bliski potokowi składniowemu, zawiera liczne przecinki albo powtórzone spójniki *i* lub *a*. W prezentowanych przykładach można było obserwować przyczyny, dla których teksty pisane przez osoby z dysleksją sprawiają wrażenie nieuporządkowanych ciągów słownych. To właśnie skłonność do pomijania w zapisie znaków interpunkcyjnych i zaburzenia granicy wyrazu powodują, że teksty takie uznajemy za defektywne.

Drugi z zaplanowanych wykładów dr Renata Makarewicz wygłosiła 18 grudnia dla wąskiego grona językoznawców polonistycznych. Dotyczył on badań nad komunikacją w przestrzeni szkoły. Przedstawiono fragment badań, których podstawę stanowi teoria SFAD (systemowo-funkcjonalnej analizy dyskursu), pozwalająca najpełniej prezentować analizę lingwistyczną służącą badaniu rozmowy prowadzonej w przestrzeni szkoły. Nawiązano do podstaw gramatyki systemowej M.A.K. Hallidaya oraz teorii relewancji Dana Sperbera i Deirdre Wilson. Wyniki badań mają na celu odnalezienie zakodowanych w języku sygnałów wartościowania emocji, zachowań, czynności i postaw. Na podstawie analizy SFAD wyodrębniono stosowane przez rodziców i nauczycieli językowe środki oceny i negocjowania postaw. Wyniki pozwolą stworzyć parametry afektu, osądu i aprecjacji. Tak skonstruowany rejestr zastosowanych środków językowych ujawni przyczyny sukcesu lub porażki w komunikowaniu się szkoły z domem ucznia.

Drugi wykład wzbudził spore zainteresowanie i wywiązała się po nim dyskusja dotycząca zarówno przyjętej metodologii, jak również sposobu pozyskania materiału badawczego. Szczególnie wnikliwe spostrzeżenia przedstawiła uczestnicząca w spotkaniu prof. Ała Krawczuk.

Spotkania seminaryjne organizowane na uniwersytecie lwowskim otwierają dla językoznawców z olsztyńskiej polonistyki obiecujący obszar wzajemnych inspiracji i dają podstawy do dalszej współpracy.

Renata Makarewicz, Olsztyn

Literatura

- Makarewicz R. (2006): *Dysleksja w opinii językoznawcy*. Olsztyn.
Saloni Z., Świdziński M. (1998): *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa.